

Sygn. akt V CSK 119/17

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 14 grudnia 2017 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Teresa Bielska-Sobkowicz (przewodniczący)

SSN Maria Szulc (sprawozdawca)

SSN Katarzyna Tyczka-Rote

w sprawie z powództwa J. Spółki Akcyjnej w K.
przeciwko Skarbowi Państwa-Naczelnikowi Urzędu Celnego w K.
o zapłatę,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym
w Izbie Cywilnej w dniu 14 grudnia 2017 r.,
skargi kasacyjnej strony powodowej od wyroku Sądu Apelacyjnego w K.
z dnia 19 października 2016 r.,

1) oddala skargę kasacyjną;

**2) zasądza na rzecz Skarbu Państwa Prokuraturii Generalnej
Rzeczypospolitej Polskiej od powódki kwotę 5400,- (pięć tysięcy
czterysta) złotych tytułem zwrotu kosztów postępowania
kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Zaskarżonym wyrokiem Sąd Apelacyjny w K. zmienił wyrok Sądu Okręgowego w K. w ten sposób, że oddalił powództwo o zasądzenie od Skarbu Państwa Naczelnika Urzędu Celnego w K. o zapłatę kwoty 700 000 zł.

Ustalił, że decyzją Naczelnika Urzędu Celnego w K. z dnia 13 maja 2004 r. zezwolono R. P. prowadzącemu działalność gospodarczą pod nazwą Wytwórnia [...], na prowadzenie składu podatkowego w okresie od dnia 13 maja 2004 r. do dnia 12 maja 2007 r. W dniu 17 października 2005 r. G. Polska Towarzystwo Ubezpieczeń S.A. udzieliło R. P. gwarancji ubezpieczeniowej, stanowiącej zabezpieczenie akcyzowe składane w formie zabezpieczenia generalnego, które poręczyła spółka J. S.A. zobowiązując się do zaspokojenia wszelkich wierzytelności G. Polska powstałych na skutek zapłaty na rzecz Naczelnika Urzędu Celnego w K. do kwoty 600 000 zł, która umową z dnia 23 lipca 2004 r. zawartą pomiędzy tą spółką a R. P. została podwyższona do kwoty 700 000 zł. W związku z wystawieniem przez Naczelnika Urzędu Skarbowego dwóch wezwań do zapłaty z tytułu nie zapłaconych w terminie zobowiązań podatkowych, G. Towarzystwo Ubezpieczeniowe zapłaciło organowi podatkowemu kwotę 700 000 zł, którą z mocy umowy poręczenia powodowa spółka zapłaciła następnie na rzecz ubezpieczyciela. Decyzją z dnia 12 czerwca 2014 r. Dyrektor Izby Celnej w K. stwierdził nieważność decyzji Naczelnika Urzędu Celnego z dnia 13 maja 2004 r. w sprawie zezwolenia na prowadzenie składu podatkowego Wytwórni [...] R. P.

Sąd Apelacyjny przyjmując za własne ustalenia faktyczne dokonane przez Sąd Okręgowy nie podzielił oceny prawnej roszczenia prowadzącej do uznania je za uzasadnione na podstawie art. 160 k.p.a. Przyjął, że powódka wywodziła roszczenie z art. 417¹ § 2 k.c. w zw. z art. 260 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. Ordynacja podatkowa (j.t. Dz. U. 2012 r., poz. 749 ze zm.; dalej „Ordynacja podatkowa”), a szkodę wiązała z wydaniem przez Naczelnika Urzędu Celnego w K. decyzji z dnia 13 maja 2004 r. o udzieleniu zezwolenia na prowadzenie składu podatkowego. W ocenie Sądu drugiej instancji miał zastosowanie art. 260 Ordynacji

podatkowej w brzmieniu obowiązującym od 31 grudnia 2006 r., który w zakresie odpowiedzialności odszkodowawczej odsyła do przepisów kodeksu cywilnego. W sprawach o odszkodowanie za szkodę wyrządzoną w postępowaniu podatkowym ma zatem zastosowanie art. 417¹ § 2 k.c. i konieczne jest uzyskanie we właściwym postępowaniu decyzji prejudycjalnej stwierdzającej niezgodność decyzji z prawem, co w sprawie niniejszej zostało dokonane wskutek stwierdzenia nieważności decyzji z dnia 13 maja 2004 r. decyzją z dnia 12 czerwca 2014 r.

W ocenie Sądu drugiej instancji brak adekwatnego związku przyczynowego pomiędzy szkodą w kwocie 700 000 zł a nieważną decyzją administracyjną. Powódka twierdziła, że gdyby nie została wydana nieważna decyzja, to nie udzieliłaby poręczenia gwarancji ubezpieczeniowej wystawionej przez G. Polska i nie byłaby zobowiązana do zapłaty kwoty 700 000 zł. Skoro jednak przyczyną wezwania gwaranta G. Polska do zapłaty było to, że podatnik nie uregulował zobowiązań podatkowych, to zapłata kwoty 700 000 zł przez powódkę na rzecz gwaranta była skutkiem niewywiązania się przez podatnika z obowiązku podatkowego i przyjętego przez powódkę w umowie z dnia 23 lipca 2004 r. obowiązku zabezpieczenia finansowego. Wprawdzie podatnik prowadził działalność w oparciu o zezwolenie udzielone decyzją z dnia 13 maja 2004 r., ale wydanie tej decyzji nie pozostawało w normalnym związku przyczynowym z naruszeniem przez niego zobowiązań podatkowych, nawet w braku sprawdzenia przez organ podatkowy przed wydaniem decyzji spełnienia przez ubiegającego się o pozwolenie ustawowych wymogów. Adekwatny związek przyczynowy zachodzi natomiast pomiędzy niewywiązaniem się przez podatnika z obowiązków podatkowych a zobowiązaniem powódki w umowie z dnia 23 listopada 2005 r. Z tych przyczyn Sąd uznał, że pozwanemu nie można przypisać odpowiedzialności na podstawie art. 417¹ § 2 k.p.c.

W skardze kasacyjnej powódka zarzuciła naruszenie art. 410 § 2 w zw. z 405 k.c. i 233 § 1 k.p.c. oraz art. 361 § 1 k.c. w zw. z 121 i 120 Ordynacji podatkowej. Naruszenie przepisów postępowania wywiodła z naruszenia art. 187 § 1 pkt 1 i pkt 2 oraz 328 § 1 k.p.c. Wniosła o uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy Sądowi Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Wadliwie został sformułowany przez skarżącą zarzut naruszenia art. 410 § 2 w zw. z art. 405 k.c. przez powiązanie go z zarzutem naruszenia art. 233 § 1 k.p.c., niedopuszczalnym w świetle art. art. 398³ § 3 k.p.c. i art. 398¹³ § 2 *in fine* k.p.c., co w zasadzie usuwa go spod kontroli kasacyjnej Sądu Najwyższego.

Zważywszy jednak na treść uzasadnienia skargi wyjaśnić trzeba, że zgodnie z art. 414 k.c. przepisy o bezpodstawnym wzbogaceniu nie uchybiają przepisom o obowiązku naprawienia szkody. Przepis ten przewiduje zbieg roszczeń z tytułu bezpodstawnego wzbogacenia oraz z tytułu odpowiedzialności za czyn niedozwolony co oznacza, że uprawnionemu służy wybór pomiędzy tymi roszczeniami i podmiotu odpowiedzialnego, w stosunku do którego skieruje roszczenie. Z wyborem tym jednak wiążą się określone konsekwencje odnoszące się do przesłanek i zakresu odpowiedzialności zobowiązanego, który nie musi być tożsamy, bo obowiązek wydania uzyskanej korzyści majątkowej uzyskanej bez podstawy prawnej (art. 405 k.c.), w tym w postaci nienależnego świadczenia (art. 410 § 1 k.c.) i jego zakres (art. 409 k.c.) nie odpowiada w pełni pojęciu szkody, o której mowa w art. 363 § 2 k.c. i granic odpowiedzialności za nią określonej w przepisie art. 363 § 1 k.c. (wyroki Sądu Najwyższego z dnia 10 lutego 2004 r., IV CK 459/02, nie publ., z dnia 31 stycznia 2007 r., II CSK 358/06, nie publ., z dnia 14 listopada 2014 r., I 726/13, nie publ., z dnia 7 maja 2015 r., II CSK 453/14, nie publ.). Inne są też przesłanki roszczeń i inne okoliczności stanowią przedmiot dowodzenia. Możliwe jest, że powód tak formułuje żądanie oraz podstawę faktyczną, że odpowiadają zarówno normom regulującym odpowiedzialność z tytułu bezpodstawnego wzbogacenia, jak i z tytułu czynów niedozwolonych i wówczas wybór podstawy prawnej roszczenia należy do sądu (*da mihi factum, dabo tibi ius*). Jeżeli jednak powód w ramach dokonanego wyboru realizuje tylko jedno z roszczeń, dokładnie określając jego treść i przywołując fakty w celu wykazania jego przesłanek, to Sąd, zwłaszcza drugiej instancji, nie ma obowiązku poszukiwania innej podstawy prawnej, niż wskazana i konstruowania tej podstawy z niepełnej podstawy faktycznej. Powódka sformułowała roszczenie w oparciu o przepisy o bezpodstawnym wzbogaceniu dopiero w skardze kasacyjnej, natomiast w postępowaniu przed Sądem pierwszej i drugiej instancji konsekwentnie

wywodziła swe roszczenie z faktu wyrządzenia szkody przez pozwanego bezprawnym wydaniem nieważnej decyzji. Powołanie się na etapie postępowania kasacyjnego na art. 410 § 2 k.c. i wywodzenie zaistnienia *conditio causa finita* jest oczywiście spóźnione tym bardziej, że w toku postępowania sprawa nigdy nie była badana w aspekcie stosunków wielopodmiotowych. Taka sytuacja procesowa stanowi wynik nie tyle, jak twierdzi pozwana, zasugerowania się przez Sąd Apelacyjny wskazaniem przez pełnomocnika powódki jako podstawy prawnej roszczenia art. 417¹ § 2 k.c., ile precyzyjnego i jednoznacznego sformułowania przez powódkę roszczenia i jego podstawy faktycznej oraz dokonania wyboru pozwanego i podstawy jego odpowiedzialności. Na marginesie tylko można zauważyć, że konsekwencją podzielenia poglądu powódki byłoby pozbawienie pozwanego prawa do obrony i możliwości przedstawienia swojego stanowiska przed sądem orzekającym merytorycznie zarówno w pierwszej, jak i drugiej instancji. Z tych przyczyn nie jest także trafny zarzut naruszenia art. 186 § 1 pkt 1 i 2 k.p.c. oraz art. 328 § 1 k.p.c.

Zarzut naruszenia art. 361 § 1 k.c. w zw. z art. 121 i 120 Ordynacji podatkowej skarżąca uzasadniała twierdzeniem, że wobec stwierdzenia nieważności decyzji Naczelnika Urzędu Celnego w K. zezwalającej R. P. na prowadzenie składu celnego źródłem szkody było bezprawne żądanie Naczelnika Urzędu Celnego skierowane do gwaranta o zapłatę długu podatkowego, a więc istniał normalny związek przyczynowy pomiędzy tym żądaniem a zapłatą długu podatkowego przez pozwaną jako poręczyciela gwarancji.

Art. 361 § 1 k.c. odwołuje się do teorii adekwatnego związku przyczynowego, zgodnie z którą zobowiązany ponosi odpowiedzialność za normalne następstwa swego działania. Ustalenie związku przyczynowego wymaga stwierdzenia, czy zdarzenie stanowi konieczny warunek wystąpienia szkody a nadto czy szkoda jest normalnym następstwem tego zdarzenia. Możliwe jest wystąpienie takiego związku w ciągu zdarzeń, w którym jedno z nich jest koniecznym warunkiem zdarzenia następnego.

W toku postępowania powódka wywodziła, że gdyby nie została wydana wadliwa decyzja, to nie udzieliłaby poręczenia i nie zapłaciłaby gwarantowi

dochodzonej pozwem kwoty i twierdzenie to korespondowało z roszczeniem opartym na art. 417¹ § 1 k.c. uwagi na wskazanie jako źródła szkody nieważnej decyzji administracyjnej. W skardze powódka twierdzi natomiast, że źródłem tym było bezprawne wezwanie gwaranta do zapłaty przez Naczelnika Urzędu Celnego a to twierdzenie wykracza poza dyspozycję przepisu, który stanowił podstawę orzekania przez Sąd drugiej instancji. Zachodzi ponadto oczywisty brak związku przyczynowego pomiędzy tak skonkretyzowanym działaniem wskazanym jako źródło szkody a szkodą, bo przyczyną bezpośrednią szkody było niezapłacenie podatku przez zobowiązanego podatnika, a nie zgodne z prawem działanie organu celnego w postaci wezwania do zapłaty zaległości podatkowych. Prawidłowo Sąd Apelacyjny ocenił również brak powiązania kauzalnego pomiędzy wydaniem wadliwej decyzji administracyjnej i szkodą, bo niezależnie od wadliwości decyzji prowadzący skład celny na podstawie zezwolenia, następnie wyeliminowanego z obrotu prawnego ze skutkiem *ex tunc*, jest zobowiązany do dokonywania czynności objętych obowiązkiem podatkowym z tytułu prowadzonej działalności gospodarczej za okres, w którym ta działalność miała charakter składu celnego, przy czym nie może umknąć fakt, że od dnia 23 lipca 2004 r. z mocy zawartej umowy zlecenia czynności w zakresie przygotowania dokumentów związanych z postępowaniem dotyczącym akcyzy podatkowej przed organami podatkowymi wykonywała powódka. Obowiązek zapłaty świadczenia z ważnej umowy poręczenia gwarantowi nie był normalnym następstwem wydania wadliwej decyzji, lecz niewywiązaniem się przez współpracującego z powódką przedsiębiorcy z obowiązku podatkowego i niezapłaceniem na rzecz Izby Celnej zobowiązań podatkowych. Gdyby bowiem wykonał on prawidłowo swój obowiązek podatkowy, nie doszłoby do szkody. Związek, który powódka upatruje pomiędzy wydaniem wadliwej decyzji a podjęciem decyzji co do sposobu i zakresu prowadzonej przez siebie działalności, zawarciem ważnych umów gwarancji i poręczenia i szkodą wykracza poza granice art. 361 § 1 k.c.

Z tych względów orzeczono jak w sentencji na podstawie art. 398¹⁴ k.p.c. O kosztach postępowania kasacyjnego orzeczono na podstawie art. 98 § 1, 99, art. 108 § 1 w zw. z art. 391 § 1 i art. 398²¹ k.p.c. oraz § 2 pkt 7 i 10 ust. 4

pkt 2 w zw. z § 20 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 października 2015 r. w sprawie opłat za czynności adwokackie (Dz. U. 2015 r., poz. 1800 ze zm.).

kc

jw